

Išlikome, nes buvome kūrybingi

Nuoširdžiai dėkoju už man paskirtą Kalbos premiją¹. Esu pamaloninta man parodyto dėmesio. Labai vertinu, kad premija įamžina Felicijos Bortkevičienės atminimą. Visuomet žavėjausi jos asmenybe.

Tą premiją noriu priimti ne savo vardu – o savo tėvų, mokytojų ir vadovų, kurie mane, augančią Amerikoje, išmokė lietuviškai kalbėti. Per kalbą jie mane išmokė mylėti Lietuvą, jos tautosaką, istoriją ir grožinę literatūrą. Dovanodami tą kultūrinį kraitį, jie mane ir visą mano kartą labai praturtino.

Esu be galo dėkinga jiems už atsidavimą ir didelį pasiaukojimą. Jie kūrė šeštadienines mokyklas, leido vadovėlius, vadovavo šokių grupėms ir organizacijoms – ir visa tai darė savanoriškai, be jokio atlygio. Iš savo kuklių algų užpirkdavo gražias stovyklavietes kur mes, suvažiavę iš įvairių miestų, lietuviškai kalbėjome, vaidinome, dainavome – ir dar taip, kad net visi laukai skambėdavo! O tų stovyklų buvo ir rytinėse, ir centrinėse, ir vakarinėse Amerikos valstijose, visos prasmingai paženklintos lietuviškais kryžiais. Ir tie kryžiai, kaip Tėvelio eilėraštyje „Pasaulio platybėse“, susišaukė vieni su kitais:

Stovi lietuviški kryžiai

Ir pasaulio platybėse

Lengvai susišaukia.

Mano tėvų kartai buvo svarbu perduoti tai, ką jie, bėgdami iš Lietuvos, išsivežė savo širdyse – tą visą kultūrinį paveldą, kurį jie įsisavino per pirmą Nepriklausomybės laikotarpį. Dauguma jų buvo inteligentai, bet dar tik pirma karta nuo žagrės. Jie mums galėjo pasakoti apie kaimo gyvenimą, o kartu išleisti 37 tomų „Lietuvių enciklopediją“ su informacija apie visą pasaulį lietuvių kalba. Jiems rūpėjo, kad lietuviškai kalbėtume visomis temomis.

O tas perdavimas vyko labai paprastai. Mes visi žinojome, kad, kai peržengiame namų slenkstį, atsirandame lietuviškoje erdvėje ir ten kalbame tik lietuviškai. Išėję pro duris mes jau galėjome būti amerikoniai, nes lankėme jų mokyklas ir lengvai susigaudėme tame pasaulyje. Bet tėvai, mokytojai, vadovai tiek veiklos mums organizavo ir ten buvo taip smagu, kad mes mielai joje ir sukomės. Amerikiečiai draugai mums pavydėjo, kad mūsų pažintys ir veikla tókiu plačiu tinklu paskleista per visą Ameriką ir Kanadą. O vėliau, kai jau pradėta organizuoti Pasaulio jaunimo kongresus, – net ir per visą pasaulį.

¹ 2018 metų Kalbos premijos laureatės kalba, pasakyta 2018 m. gruodžio 10 d. per premijos įteikimo iškilmes.

Namuose tėvai mums kūrė tą lietuvišką pasaulį per pasakas, dainas, grožinę literatūrą. Skaitėme visus mūsų klasikus: Donelaitį, Pietarį, Šatrijos Raganą, Putiną. Per tuos raštus supratome lietuvių išgyventą istoriją. Pasakojimai apie partizanus, trėmimus į Sibirą ir okupuotos Lietuvos vargus mus įpareigojo apie tai kalbėti amerikiečių viešose erdvėse. Mokyklose rimtai prispausdavo su diktantų ir rašinėlių rašymais. Reikėdavo ir eilėraščius atmintinai iškalti. Už visą tą pedagoginę programą aš asmeniškai esu labai dėkinga, nes galiu, atvažiavusi į Lietuvą, jaustis visai sava tarp savų. Be kalbos ir be tų žinių būtų kitaip.

Man pačiai labiausiai patiko dainos ir dėl to keliavau į Pensilvaniją jų užrašinėti iš pirmųjų lietuvių imigrantų, – tų, kurie iš carinės Lietuvos iškeliavo dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Esu ir ten išmokusi daug gražių pamokų – ypač apie tai, ką reiškė liaudies kūryba jų gyvenime. Pateiksiu tokį pavyzdį.

Viena senutė man sako: „Esu stuba be langų.“ Pasakiau, kad nesuprantu, tai ji aiškina: „Vaikeli, nejaugi mokslus baigusi nesupranti paprastos mįslės: aš nemoku skaityti, tai ir esu namas be langų – nes neišleidžiu šviesos.“ Kitą pirmųjų išeivių pamokėlę dažnai prisimenu, kai gyvenimas ima per greitai suktis. Dainininkei užvedus man žinomą dainą, bandžiau dainuoti kartu, o senutė sako: „Ne, ne, dukrele, – ne taip dainuoji – *daug per greitai*. Dainą reikia dainuoti taip, kad besileisdama saulė sustotų ir palauktų, kol tu tą dainą baigsi...“ Kokia jėga ten slypi, jeigu daina gali saulę sustabdyti!

Kai verčiau tas Pensilvanijoje užrašytas dainas į anglų kalbą, turėjau beveik visus daiktavardžius pabraukti, šitaip paženklindama, kad jie yra mažybinės arba malonybinės formos. Profesoriai stebėjosi ir sakė: „Jūsų vaikai turi labai saugiai jaustis, jeigu per kalbą taip priartintas ir sušvelnintas pasaulis.“ Anglų kalboje tik keli žodžiai turi mažybinės galūnes – *mom – mommy, dad – daddy* ir dar *John – Johnny*. Lietuvių kalboje tokių priesagų begalės. Jų vartojimas mūsų santykius sušildo, sušvelnina. Jaučiuosi labai laiminga, kad mūsų kalba turi tokią savybę.

Nors mes ten neturėjome tokio didelio lietuvių kalbos žodyno, koks dabar Lietuvoje išleistas, bet vis vien labai didžiavomės savo žodyno turtingumu. Kiek pastangų kalbininkai įdėjo rinkdami tuos žodžius, kurdami naujadarus ir mūsų bendrinę kalbą! Tai supratome, kai, susidūrę su tais pirmaisiais imigrantais, jų kalboje išgirdome tókius žodžius kaip *videlsiai, dziegorius, dzierkolas, šlebės* ir *čeverykai*.

O jų vaikų kalboje jau girdėjome anglišių žodžių kamienus su lietuviškomis galūnėmis. Pavyzdžiui, *užsidėk šiūsus ir eik nusipirk dresę* „apsiauk batus ir nusipirk suknelę“. Jautėme tuos skirtumus ir galbūt dėlto stengėmės šešta-

dieninėse mokyklose mokytis taisyklingos, nesudarkytos lietuvių kalbos. Nors kai norėjom pašėlti ir pažaisiti su kalba, tyčia pavartodavom ir tuos senuosius, ir naujuosius pasakymus.

Taigi esu dėkinga ir tėvų kartai, ir tiems ankstesniems imigrantams už man padovanotą kultūrinį lobį. Bet esu dėkinga ir jums, gyvenantiems Lietuvoje.

Per pastaruosius dvejus metus aplankiau nemažai Lietuvos mokyklų, gimnazijų, bibliotekų. Sutikau daug nuostabių mokytojų ir atsidavusių kultūros darbuotojų. Mačiau, su kokių užsidegimu jie stengiasi jaunimui perduoti meilę kalbai, literatūrai, istorijai ir tėvynei. Tos kelionės man suteikė progą geriau pažinti įvairias Lietuvos vietas, jų žmones, jų rūpesčius ir viltis. Užtai noriu nuoširdžiai padėkoti tiems, kurie mane kvietė, kurie leido pristatyti Tėvelį, jo poeziją ir paaiškinti, kokia buvo ta mūsų išeivija ir kaip mes stengėmės savo tapatybę išsaugoti svetimuose kraštuose. Esu visiems be galo dėkinga.

Linkiu nepailsti ir toliau dirbti, ko gero, patį svarbiausią darbą – perduoti iš kartos į kartą tai, ką turime brangiausio, – savo kalbą.

Baigdamą noriu pakartoti Tėvelio įsitikinimą, kad mūsų tauta iki šiol išsilaikė ant šios žemės lopelio, kadangi buvome kūrybingi. Jis sakydavo: „Be kalbos – nėra kūrybos. Be kūrybos – nėra kultūros. O be kultūros – nėra tautos.“

Taigi baigsiu Tėvelio perspėjančiu, bet vis vien optimistišku eilėraščiu. Tegu tai būna paskata mums visiems.

POEZIJA IR LIETUVA

*Jei ežerai išlėktų
Ir krikšto upės nugrimztų,
Dingtų ir Lietuva,
Mūsų nebūtų.*

*O jei nutiltų žodis,
Jeigu raidyną palaidotum,
Ar prisikeltų poezija
Skambų Velykų rytą?*

*Todėl guldau klonin ežerus,
Patiesiu upę,
Ir žodžiai taškosi, krykštauja
Ant poezijos rankų.*